

K PREDMETU PROFESIOVEJ ETIKY

LENKA BOHUNICKÁ, Ústav marxizmu-leninizmu UK, Bratislava

BOHUNICKÁ, L.: The Subject-Matter of Professional Ethics. *Filozofia* 42, 1987, No. 3, p. 369.

In the contemporary socialist society the role of morale as a social regulator and simultaneously as value determination of human being as such is increasing. In connection with this process the need of theoretical explanation of professional ethics is its subject-matter — professional moral rises. Based on the dialectics of the individual, particular and general, we can distinguish three levels in the subject-matter of professional ethics. The first, abstract level of the subject-matter of professional ethics is represented by particularities of the manifestation of general characteristics and regularities of morale under circumstance of the social division of labour and professional organization of social activity. The second, more concrete level in relation to the former one is represented by being of professional morale — professional forms of manifestation of objective moral relationships in the society, the rise of specific moral relationships, professional particularities of moral consciousness. The third level of the subject-matter of professional ethics is formed by rationally elaborated professional moral codices.

Základná charakteristika faktorov, prostredníctvom ktorých možno identifikovať zmysel profesiovej etiky, je spätá s humánnym charakterom spoločenskej práce, vzrastajúcim morálnym potenciálom spoločnosti a zosilnením úlohy morálky v procese budovania socialistickej a komunistickej spoločnosti. Táto skutočnosť súvisí s kvalitatívne novým postavením socialistického človeka v systéme spoločenských vzťahov. Človek sa čoraz väčšmi presadzuje ako skutočný subjekt spoločensko-historického procesu, čím sa zároveň zvyšujú nároky zo strany spoločnosti na jeho osobnostné kvality. „Socialistická spoločnosť nemôže účinne fungovať, ak nenachádza nové cesty rozvoja tvorivej činnosti máš vo všetkých sférach života. Čím väčšie sú historické ciele, tým dôležitejšia je osobne zainteresovaná, zodpovedná a aktívna účasť miliónov ľudí na ich dosahovaní“ (6).

Socialistická spoločnosť vytvára objektívne možnosti všestranného rozvoja osobnosti najmä vo vzrastajúcej tvorivej povahe práce a ostatných činností. Ľudská, tvorivá činnosť sa stáva základom sebarealizácie človeka.

Morálka predstavuje jeden z najdôležitejších sociálnych regulátorov ľudskej činnosti a spoločenských vzťahov. Jej podstata však nespočíva iba v regulatívnej funkcii. Objektívny obsah morálky, ako každého sociálneho javu, vyjadruje charakter určitých sociálnych vzťahov: vzťahov vlastníctva výrobných prostriedkov, vzájomného pôsobenia rôznych spoločenských tried a sociálnych skupín, foriem rozdeľovania, výmeny atď.

Vzhľadom na uvedenú skutočnosť, morálka predstavuje jedno zo zá-

kladných určení ľudského života, je hodnotovým určením ľudského bytia vôbec. Toto súvisí s jej poslaním prostredníctvom mravných noriem, princípov a ideálov vyjadrovať humánny zmysel historického procesu, ktorý sa prejavuje najmä v oblasti morálnych požiadaviek.

Azda netreba zdôrazňovať, že morálka reguluje správanie ľudí vo všetkých sférach spoločenského života, v práci, v mimopracovnej činnosti, v politike, vo vede, v rodine atď., vyjadrujúc „významový“ aspekt ľudského bytia.

Napriek univerzálnosti a všeobecnosti morálnych požiadaviek, ich „podstatnému“ a „významovému“ charakteru, existuje široký priestor aj pre osobitosti v spôsobe života, ako v tejto súvislosti konštatuje O. G. Drobnickij, „pre „zvláštne“ vrátenie individuálno-skupinovej tvorivosti a voľby v každodennom správaní. Prítomnosť všeobecného a zvláštneho si v danom prípade navzájom neprotirečia“ [1 s. 389—390].

Táto uvedená téza má dôležitý teoreticko-metodologický zmysel. Etika ako veda pri skúmaní morálky vychádza z dialektiky všeobecného a zvláštneho. Zároveň ako systematická disciplína predstavuje celostný systém poznatkov, jednotu teoretických a praktických, hodnotových a normatívnych aspektov. Celostný systém etiky je nielen súhrnom jednotlivých samostatných častí poznania morálky, ale zároveň aj systémom, zjednoteným logikou etického myslenia v poznávaní morálky od abstraktného ku konkrétnemu, od všeobecného k zvláštnemu a jednotlivému. Pojem „profesiová“ etika odráža tú úroveň v poznaní morálky, ktorá je spätá so zvláštnosťami jej prejavu v podmienkach spoločenskej delby práce, v rozličných špecializovaných a profesionalizovaných formách sociálnej činnosti a z nich vyplývajúcich jednotlivých sociálnych funkcií (rol) konkrétnych spoločenských subjektov.

Pre vysvetlenie podstaty profesiovej etiky je nevyhnutné vymedziť *predmet* a *úlohy* profesiovej etiky ako relatívne samostatnej etickej disciplíny. Vymedzenie predmetu profesiovej etiky je otázkou principiálnou. Uvedenú skutočnosť treba mať na zreteli najmä preto, že v etickej literatúre, vo výskumoch v oblasti etiky, sa často stretávame so stotožňovaním pojmov „profesiová etika“ „profesiová morálka“ a v konečnom dôsledku potom s ich stotožňovaním s profesiovými morálnymi kódexami. „Vyhnúť sa v týchto výskumoch bezcieľnemu, formálno-logickému prístupu odtrhnutému od života, bude možno iba v tých prípadoch“, konštatujú autori Grišin a Sogomonov, „ak sa tieto budú opierať o 1. hlbokú eticko-sociologickú analýzu reálneho systému morálnych vzťahov na úrovni činnosti profesiových skupín socialistickej spoločnosti, o odhalenie vedúcich tendencií ich vývinu a pôsobiacich na ne faktorov, 2. o analýzu tých stále sa meniacich požiadaviek, ktoré socialistická spoločnosť predkladá danému spôsobu profesiovej činnosti, 3. o vymedzenie vzájomných vzťahov administratívno-právnej a morálnej regulácie v priebehu realizácie týchto požiadaviek“ (3, s. 17).

Len v poznámke konštatujeme, že v súčasnej marxisticko-etickej li-

teratúre venujú otázke vymedzenia predmetu profesiovej etiky pozor-
nosť predovšetkým sovietski autori [L. M. Archangelskij, Z. A. Grišin,
J. V. Sogomonov, L. A. Zelenov, E. T. Fedorenko, E. P. Čebotarevova,
D. P. Kotov, M. S. Strogovič, G. J. Beljakovová, S. S. Utkin a iní]. Avšak
napriek širokej diskusii doposiaľ nejestvuje jednotný názor na vyme-
dzenie predmetu profesiovej etiky. Niektorí autori, ako napríklad S. S.
Utkin, považuje pojem „profesiová etika“ za zbytočný a odporúčajúci za-
meniť ho pojmom „profesiové špecifikum morálky“ [8]. M. S. Strogovič
zasa tvrdí, že „každá profesiová etika skúma aplikáciu všeobecných
morálnych noriem v špecifických podmienkach danej profesiovej čin-
nosti, ale nevytvára zvláštnu morálku pre danú profesiu. Preto je možné
hovoriť o profesiovej etike, ale ani podmiennečne nemožno hovoriť o „pro-
fesiovej mravnosti“ [7, s. 14–15].

Rozličné názory na predmet profesiovej etiky sa pohybujú v inter-
vale dvoch krajností, z ktorých prvá pochybuje o existencii samotného
fenoménu „profesiová morálka“ a sama tento pojem vysvetľuje ako
synonymum pojmu „pracovná morálka“ a druhá rozvíja ideu, že každá
profesia vytvára svoju vlastnú morálku, ako súbor noriem a princípov,
ktoré odrážajú špecifikum konkrétnej formy profesiovej činnosti. Do ur-
čitej miery kompromisné stanovisko zaujíma koncepcia prezentovaná na-
príklad G. I. Beljakovovou, ktorá rozvíja ideu existencie normatívno-
hodnotových podsystemov morálky iba v niektorých druhoch profesiovej
činnosti, na základe špecifických vlastností niektorých profesií (povo-
lanie pedagóga, právnik, lekár, novinára a pod.). Podľa autorov Grišina
a Sogomonova je azda najsprávnejšie hľadisko, ktoré vychádza z jestvo-
vania dvoch základov pre vznik profesiovej etiky — konkretizácie vše-
obecných morálnych požiadaviek bez výnimky pre všetky profesie a vzní-
ku špecifických morálnych povinností iba pre niektoré druhy pracovnej
činnosti [3, s. 10].

Podľa nášho názoru je toto stanovisko najsprávnejšie, nakoľko už
pri prvom priblížení dovoľuje ukázať objektívny sociálny jav, ktorého
odrazom je pojem „profesiová morálka“ ako predmet profesiovej etiky.
Treba však zdôrazniť, že uvedené zdôvodnenie je nedostačujúce ako pre
všestrannú charakteristiku fenoménu „profesiová morálka“, tak aj pre vy-
medzenie predmetu profesiovej etiky. Takmer tradičná interpretácia
profesiovej morálky konkretizujúcej všeobecné morálne princípy a normy
v rovine špecifiky toho ktorého druhu profesiovej činnosti, ktorá vychádza
z uvedeného stanoviska, značne zjednodušuje obsah a úlohy profesiovej
etiky ako súčasti etickej vedy.

V charakteristike podstaty profesiovej etiky Grišin a Sogomov ak-
centujú predovšetkým jej praktickú stránku, to, že jej obsah je určený
praktickými požiadavkami, ako aj tým, že ona sama je orientovaná na
prax mravnej výchovy v pracovných kolektívoch. Táto skutočnosť orien-
tuje ich pozornosť nie na predmet, ale na zvláštnosti funkcie profesiovej
etiky, ktoré spájajú s riešením takých problémov, ako je vysvetlenie

sociálnej podstaty profesiovej morálky, vymedzenie jej špecifických regulačných funkcií, ustanovenie vzájomného vzťahu základných normatívno-hodnotových systémov spoločnosti s profesiovými normatívno-hodnotovými podsystémami. Podľa mienky týchto autorov výraz „profesiová etika“ možno chápať v podmienenom zmysle slova, nakoľko ním označujeme vlastne profesiové morálne kódexy (a etika je filozofická veda o morálke). Používanie pojmu „profesiová etika“ ako synonyma „profesiovej morálky“ je odôvodnené tým, že akcentuje závažnosť dôkladného a premysleného rozpracovania jej noriem, zatiaľ čo pojem „profesiová morálka“ vyjadruje určitú živelnosť v utváraní týchto noriem [3, s. 14—15].

Podľa nášho názoru treba zdôrazniť, že predmet profesiovej etiky, ako relatívne samostatnej etickej disciplíny je oveľa širší a v teoretickom vzťahu synonymické používanie pojmov „profesiová morálka“ má svoje hranice.

Podstatu profesiovej etiky treba chápať v súvislosti, ktorá smeruje k všeobecne teoretickej etike, ako jednotu hodnotového a normatívneho, teoretického a praktického. Pri takomto prístupe vymedzenie jej predmetu vychádza z dialektiky všeobecného a zvláštneho. V tomto prípade dochádza v predmete k zjednocujúcemu vzťahu medzi všeobecne teoretickou a profesiovou etikou.

V predmete profesiovej etiky je nevyhnutné vymedziť tri základné roviny:

1. *Prvú*, najabstraktnejšiu, resp. najvšeobecnejšiu rovinu predmetu profesiovej etiky tvoria zvláštnosti prejavu všeobecných vlastností a zákonitostí morálky v podmienkach konkrétnej spoločenskej deľby práce a profesiovej organizácie sociálnej činnosti. Práve v tejto rovine sa realizuje konkrétny vzťah profesiovej a všeobecno-teoretickej etiky. Sem možno zaradiť široký okruh problémov ako napríklad: 1. Komplex otázok spätých so skúmaním determináčnych faktorov morálky (mravného života, morálneho stavu spoločnosti) v súvislosti so spoločenskou deľbou práce (charakter deľby práce, systém a štruktúra sociálnej činnosti, vzájomný vzťah duševnej a fyzickej práce, profesiová organizácia pracovnej činnosti, dynamika profesiových štruktúr a ich vzájomné prelínanie, resp. ich vzájomná súvislosť).

2. Problémy, vyjadrujúce tendenciu zosilnenia praktickej funkčnej úlohy morálky v spoločenskej výrobe, v organizácii pracovnej profesiovej činnosti v rámci danej spoločnosti, resp. pracovných kolektívov.

3. Problematika spätá s rozvojom osobnosti v podmienkach spoločenskej deľby práce (profesiovej organizácie činnosti). Máme tu na mysli napr. morálne aspekty voľby profesie, úloha a význam v procese socializácie a individualizácie osobnosti, význam profesiovej činnosti pre sebarealizáciu človeka a riešenia problému zmyslu života, problémy slobody a zodpovednosti osobnosti v podmienkach profesiovej organizácie sociálnej činnosti, morálne problémy profesiovej orientácie mládeže, problém sta-

tu osobnosti a prestíže profesie, typické mravné konflikty, ktoré sa rodia vo vzájomnom vzťahu osobnosti a spoločnosti a v medziľudských vzťahoch v podmienkach profesiovej organizácie spoločenskej výroby atď.

Prvá rovina v predmete profesiovej etiky je bezprostredne spätá s obsahom všeobecne teoretickej etiky a vyplnía metodologickú funkciu vo vzťahu ku konkrétnejším rovinám profesiovej etiky. *Druhú* rovinu, v ktorej sa prejavuje konkrétnejšie predmet profesiovej etiky tvoria: po prvé profesiové formy vyjadrovania morálnych vzťahov spoločnosti; po druhé profesiové zvláštnosti prejavov mravného vedomia. V tejto rovine možno štruktúru profesiovej etiky chápať ako systém odvetvových profesiových etík, avšak etické aspekty toho alebo iného druhu profesijnej činnosti sú širšie ako problémy profesiovej morálky. Možno to ukázať na príklade profesiovej etiky v oblasti lekárskej praxe. Etické aspekty tohto druhu činnosti zahŕňujú široký okruh problémov, ktoré sú späté s ozrejmnením objektívnych podmienok, situácií a výsledkov lekárskej činnosti, sú to aj filozoficko-etické základy medicíny, humanistické princípy lekárskej činnosti, ďalej sociálno-etické aspekty lekárskej štatistiky, aj morálno-etické problémy eutanázie, lekárskeho tajomstva, lekárskeho experimentu atď. To znamená, že objektívnym základom jestvovania profesiovej morálky je spoločenská deľba práce. Na túto skutočnosť poukázali už zakladatelia marxizmu, napr. (pri analýze triednej podstaty morálky), zdôraznili úzku súvislosť medzi profesiovou deľbou práce a profesiovou morálkou. „V skutočnosti má každá trieda, dokonca každé povolanie svoju vlastnú morálku“ ... [5, s. 346]. Uvedená profesiová deľba práce podmieňuje zároveň popri existencii všeobecných záujmov, existenciu zvláštnych profesiových záujmov a vytvára v súvislosti s tým špecifické podmienky prejavu morálnych vzťahov.

Iba konkrétne-historický prístup k skúmaniu fenoménu morálky nám poskytuje možnosť poukázať na význam spoločenskej deľby práce pri určovaní charakteru morálnych vzťahov rôznych sociálnych skupín spoločnosti ako aj pri vzniku špecifickej formy morálnych vzťahov, t. j. vzťahov profesiových.

V pracovnom procese sa medzi ľuďmi utvárajú určité morálne vzťahy, ktoré obsahujú množstvo prvkov vlastných všetkým druhom profesiovej činnosti. Je to predovšetkým vzťah k práci, k spolupracovníkom, ku kolektívu, ďalej sú to morálne vzťahy medzi rozličnými pracovnými kolektívami, medzi rozličnými profesiovými skupinami na strane jednej a záujmom spoločnosti na strane druhej. Vzhľadom na špecifický charakter práce, na jej obsah, z toho vyplývajúce úlohy, ktoré sa prostredníctvom práce realizujú, alebo aj na spôsob, akým sa realizujú v konkrétnom pracovnom prostredí atď. sa utvárajú určité typické situácie. Napomáhajú k stálosti tým vzťahom, ktoré určujú morálnu špecifiku profesie.

Komplex mravných vzťahov, ktoré vznikajú v rámci profesiovej čin-

nosti, vytvára hodnotovo normatívny systém, ktorý je často v literatúre vyjadrený pojmom „morálka profesie“. Podstatným momentom vo formovaní morálky profesie je morálne hodnotenie profesiovej činnosti zo strany spoločnosti, spoločenské ohodnotenie. V tomto zmysle vzájomné vzťahy profesionálnych skupín a spoločnosti vystupujú v komplexe morálnych vzťahov, ktoré utvárajú „morálku profesie“, ako vzťahy primárne. Vzájomný vzťah profesiová skupina — spoločnosť, je tak determinovaný typom spoločenských vzťahov. „Profesiová morálka buržoáznej spoločnosti je čím ďalej tým viac predchnutá duchom korporatívnosti, do popredia sa dostávajú záujmy profesiových skupín, ktoré však v svojej podstate vyjadrujú nie profesiovú, ale úzko korporatívnu morálku. V socialistickej spoločnosti síce zotrúva deľba práce, ktorá však neobsahuje antagonistické prvky, z čoho vyplýva, že ani v profesiovej práci, v charaktere vzťahov medzi profesiovými skupinami a medzi profesiovými skupinami a spoločnosťou uvedené antagonizmy nejestvujú“ (2, s. 17).

Pojem profesiovej morálky dovoľuje konkretizovať všeobecné morálne princípy a v určitom zmysle ich operacionalizovať. Avšak už V. I. Lenin, vystupujúc proti šablónovitosti myslenia v politike zdôraznil: „Vymyslieť recept alebo všeobecné pravidlo, ktoré by platilo na všetky prípady, je nezmysel. Treba vedieť samostatne rozmýšľať, aby sa človek mohol v každej jednotlivej situácii orientovať“ (4, s. 57). Všeobecný a univerzálny charakter morálnych požiadaviek preto vyžaduje pružnosť, dialektický prístup, schopnosť originálnym spôsobom zapájať sa do riešenia praktických úloh. V tomto smere profesiová morálka vyjadruje jeden z mechanizmov konkrétnej realizácie všeobecných a univerzálnych noriem morálky. Preto sám fakt vzniku zvláštnych normatívov profesiovej morálky je jedným z momentov mravného pokroku spoločnosti, určitým odrazom vzrastania hodnoty človeka.

S prehĺbením diferenciácie v sfére pracovnej činnosti, s rozvetvením jej jednotlivých foriem, metód, technológií, so vznikom mnohostrannejších a z toho vyplývajúcich zložitých pracovných vzťahov, s narastaním nových problémov, vzniká celý rad nových morálnych požiadaviek. Obsahovo ich vyjadrujú pojmy profesionálna česť, dôstojnosť, profesiová mravná povinnosť a profesiová zodpovednosť.

Špecifickú povahu profesiových mravných vzťahov nemožno redukovat' na konkretizáciu všeobecných morálnych noriem. Normy profesiovej morálky sú odrazom špecifickej povahy práce, štruktúry morálnych vzťahov, charakteristických pre určitý typ profesie. V profesiovej morálke, popri všeobecných morálnych normách, vystupujú zvlášťne, spolukonštituujúce normy, ktoré regulujú správanie a morálne vzťahy špecialistov v ich profesiovej činnosti. Často vznikajú nie ako konkretizácia určitej morálnej normy, ale celého ich komplexu a možno ich charakterizovať ako špecifickú, relatívne autonómnu syntézu morálnych noriem vo vzťahu k zvláštnostiam určitej pracovnej činnosti.

Treba si však uvedomiť, že nie je možná existencia takých morálnych

noriem, ktoré by nezodpovedali celému súboru jestvujúcich morálnych princípov, respektíve by ho v určitej miere ohraničovali. Také normy by nemali morálny obsah. Napríklad morálna norma zachovania lekárskeho tajomstva, ktorá čisto formálne protirečí elementárnej mravnej norme — „hovor pravdu“. V skutočnosti však morálny charakter lekárskej prísahy je určený odpoveďou na otázku: v mene čoho treba lekárske tajomstvo zachovať. Humanistický charakter lekárskeho tajomstva je vyjadrený záujmom prinavrátiť zdravie človeku, členovi spoločnosti. Norma lekárskeho tajomstva teda vyjadruje záujem spoločnosti a neprotirečí princípom komunistickej morálky.

Spätosť profesiových mravných noriem so všeobecným morálnym kódexom je vyjadrená aj skutočnosťou, ktorá popiera absolútny charakter príkazov, inými slovami povedané, profesiové morálne normy vo vzťahu k všeobecnému morálnemu kódexu vylučujú prítomnosť absolútnych príkazov. Morálne požiadavky nemožno realizovať vždy rovnako. Ich realizácia je podradená vyšším morálnym predstavám a je determinovaná konkrétnymi podmienkami, celkovou morálnou úrovňou osobnosti, schopnosťami adekvátnej sebareflexie a reflexie okolia.

Hľadať pritom analógiu medzi existenciou niektorých osobitých profesiových noriem a obecným morálnym kódexom je veľmi zložitá. Napriek tomu, že určité analógie jestvujú, považujeme za správnejšie identifikovať progresívnosť a morálnu hodnotu profesiových etických noriem v ich vzťahu k celému systému všeobecných morálnych princípov.

V súvislosti s problémom konkretizácie všeobecných morálnych noriem v rovine profesiovej morálky sa nám vynára otázka či vlastne morálka nestráca svoju špecifiku. Jednou zo základných osobitostí morálky, ktorá ju odlišuje od práva a iných spôsobov sociálnej regulácie, je všeobecný charakter jej noriem. Veď morálka, vďaka všeobecnosti noriem, dáva široký priestor slobodnej vôle jednotlivca, jeho schopnostiam voliť postupy pre správne riešenie tej či onej konkrétnej situácie, a tým zároveň poskytuje možnosť každému jednotlivcovi konkretizovať všeobecnú mravnú normu. V tejto súvislosti možno sa plne stotožniť s názorom O. G. Drobnického, ktorý zdôraznil práve túto špecifickú vlastnosť morálky, avšak vzťah všeobecného charakteru morálnej normy a slobodnej vôle jednotlivca charakterizoval konkrétnejšie. Sloboda vôle, o ktorú sa opiera morálka, predpokladá predovšetkým schopnosť jednotlivca postihnúť zmysel a správnosť tej alebo inej mravnej normy, pochopiť jej objektívnu nevyhnutnosť a prijať jej obsah ako motív svojho správania.

Osobitosti profesiovej činnosti môžu konkretizovať morálne požiadavky v dvoch smeroch. Po prvé možno hovoriť o čisto „kvantitatívnom“ zosilnení všeobecne jestvujúcich mravných noriem. Napríklad pozornosť, trpezlivosť, sú morálne vlastnosti, ktorými by mal disponovať každý človek. Avšak v profesiách, ktoré vyžadujú bezprostredný styk s ľuďmi, význam týchto morálnych vlastností vzrastá.

Po druhé možno hovoriť o smere vymedzujúcom osobitné morálne

normy, špecifické iba pre určitú profesiu (napr. norma lekárskeho tajomstva). Je zrejmé, že iba v druhom prípade možno hovoriť o možnosti formovania špecifického mravného kódexu, profesiovej morálky, ktorá konkretizuje princípy všeobecnej morálky.

Tu vzniká problém: možno hovoriť o profesiovej etike ľubovoľného povolania, treba špecifický morálny kódex v každej profesii? Každý člen socialistickej spoločnosti, či už je to lekár, zámočník či kaderník, sa má riadiť morálnymi princípmi socialistickej morálky, normami socialistickeho spôsobu života, všeobecne platnými pre všetkých. To však neznamená, že otázka existencie profesiovej etiky je nezmyselná. V rámci určitých profesií, reálne existujú zvláštne morálne požiadavky (iná je morálka novinára, iná lekára). Potreba etického profesiového kódexu vzniká vtedy, keď je nevyhnutné konkretizovať mravné požiadavky pre špecialistov (ktorí sa vo svojej profesiovej činnosti dotýkajú života iných ľudí, ich ďalších osudov), pre predstaviteľov tých profesií, ktorí disponujú širokými možnosťami, ale zároveň nesú vysokú zodpovednosť, ktorí sa musia samostatne rozhodovať v extrémnych situáciách.

Otázka o existencii a nevyhnutnosti rozpracovania konkrétnych profesiových kódexov morálky je závislá na takých objektívnych faktoroch, ako je napríklad jestvovanie špecifických morálnych situácií a mravných vzťahov, konštituujuúcich sa v rámci určitého druhu profesiovej činnosti, ktoré tvoria „prirodzený“ základ cieľavedomo vypracovaných mravných kódexov. Nezanedbateľný je však aj samotný ľudský činiteľ, konkrétna osobnosť etika — teoretika, ktorá rozpracováva kódexy.

Vyššie povedané predstavuje tretiu rovinu predmetu profesiovej etiky. Možno ju chápať ako rovinu normatívno-aplikačných problémov, ktorých riešenie je podmienené efektívnosťou riešenia problémov prvých dvoch rovín.

Problém vymedzenia profesiovej morálky v rovine konkrétnych kódexov, kritérií tohto vymedzenia, je v súčasnej literatúre málo rozpracovaný. Vychádzajúc zo všeobecnej formulácie tejto otázky možno poukázať na základné sféry profesiovej formy morálnych vzťahov, subjektovo-objektové vzťahy, medzi osobnosťou špecialistu a spoločnosťou a na vzťahy vznikajúce v rámci interprofesiovej súčinnosti. Spoločne potom vytvárajú jednotu každého profesiového kódexu, profesiovej morálky, ktorá je vlastne výsledkom jestvovania takých typických situácií v profesiovej činnosti špecialistov, ktoré si vyžadujú nie iba svedomité splnenie si služobných povinností, ale vytvárajú zvýšené požiadavky na morálne, osobnostné kvality predstaviteľov týchto profesií.

Ako teda chápať profesiovú etiku?

Profesiová etika je jednou z relatívne autonómnych častí učenia o morálke. Skúma osobitosti prejavu všeobecných vlastností a zákonitostí morálky a vznik špecifických mravných noriem v podmienkach konkrétnej spoločenskej deľby práce a organizácie sociálnej činnosti. Ďalej skúma profesiové formy prejavu objektívnych mravných vzťahov spoloč-

nosti a profesiové zvláštnosti mravného vedomia, etické aspekty rozličných druhov profesiovej činnosti, a napokon, profesiová etika vysvetľuje objektívne príčiny vzniku zákonitostí, a tendencií vývinu profesiovej morálky. Zároveň profesiová etika konkretizuje princípy, normy a kategórie marxisticko-leninskej etiky vo vzťahu k špecifickým druhom profesiovej činnosti, odhaľuje charakter pôsobenia všeobecných princíпов a noriem v praktických profesiových vzťahoch, identifikuje ich reflexiu u jednotlivých predstaviteľov tej či onej profesie, ako aj ich reálny prejav v profesiovej činnosti vo vzťahu k objektu pracovnej činnosti — človeku. V týchto vzťahoch sa prejavuje v konkrétnej podobe osobnostná úroveň ľudského individua.

LITERATÚRA

1. DROBNICKIJ, O. G.: Pojem morálky. Pravda 1980.
2. FEDORENKO, E. T.: Profesionalnaja etika. Kijev 1983.
3. GRIŠIN, E. A. — SOGOMONOV, J. V.: Roľ professionalnoj etiki v upravlenii npravstvennym vospitanijem specialistov. In: Roľ professionalnoj etiki v upravlenii npravstvennym vospitanijem. Vladimir 1980.
4. LENIN, V. I.: Detská nemoc „ľavičiarstva“ v komunizme. Spisy. Sv. 31. Bratislava 1961.
5. MARX, K. — ENGELS, F.: L. Feuerbach a rozklad klasickej nemeckej filozofie. Vybrané spisy Zv. 2. Bratislava 1953.
6. Nová redakcia Programu KSSZ. Pravda 8. februára 1986.
7. STROGOVIČ, M. S.: Problemy sudebnoj etiki. Moskva 1974.
8. UTKIN, S. S.: Moralnyj kodex i professionalnaja specifika morali. Rostov na Donu 1964.

О ПРЕДМЕТЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЭТИКИ

Ленка Богунцка

В современном социалистическом обществе возрастает роль морали как социального регулятора и одновременно как ценностного определения человеческого бытия вообще. В связи с этим процессом возникает потребность теоретического объяснения проблематики профессиональной этики и ее предмета — профессиональной морали. Исходя из диалектики единичного, особенного и общего, в предмете профессиональной этики можно выделить три основных плоскости. Первую, абстрактную плоскость предмета профессиональной этики представляют особенности проявления общих свойств и закономерностей морали в условиях общественного разделения труда и профессиональной организации социальной деятельности. Другую, более конкретную плоскость в отношении к предшествующей, представляет бытие профессиональной морали — профессиональные формы проявления объективных моральных отношений общества, возникновение специальных моральных отношений, профессиональные особенности морального сознания. Третью плоскость предмета профессиональной этики составляют рационально разработанные профессиональные моральные кодексы.

Lenka Bohunická

In der gegenwärtigen sozialistischen Gesellschaft wächst die Bedeutung der Funktion der Moral als Sozialregulator und zugleich Wertbestimmung des menschlichen Seins überhaupt. Im Zusammenhang mit diesem Prozess entsteht die Notwendigkeit einer theoretischen Erläuterung der Problematik der Berufsethik und ihres Gegenstandes — der Berufsmoral. Von der Dialektik des Einmaligen, Besonderen und Allgemeinen ausgehend, lassen sich im Gegenstand der Berufsethik drei Basisebenen abgrenzen. Die erste abstrakte Ebene der Berufsethik wird von Besonderheiten der Manifestation allgemeiner Eigenschaften und Gesetzmässigkeiten der Moral unter den Bedingungen der gesellschaftlichen Arbeitsteilung und Berufsorganisation der sozialen Tätigkeit gebildet. Die zweite konkretere Ebene im Verhältnis zur vorherigen, stellt das Sein der Berufsmoral dar — die Berufsformen der Manifestation objektiver Moralverhältnisse der Gesellschaft, die Entstehung spezieller sittlicher Verhältnisse, Berufbesonderheiten des sittlichen Bewusstseins. Die dritte Ebene des Gegenstandes der Berufsethik wird von rational herausgearbeiteten Kodizes der Berufsmoral gebildet.